

Ú V O D E M

Marco Polo má v kulturních dějinách záviděníhodné postavení. Vždy kolem něho, jeho cest a cestopisu *Milión* bylo mnoho chvály a obdivu, ale také nemálo pochybností, dohadů a otázek.

Leccos z těchto věcí znovu nadhodil a dále k nim přidal nové problémy italský televizní seriál režiséra G. Montalda z roku 1982 (v Československé televizi vysílaný v roce 1989). Jím se do problematiky okolo Marka Pola zapojily stamiliony diváků, laiků i odborníků ve více než šedesáti zemích světa. Z Marka Pola se stala takříkajíc „věc veřejná“. Problémů okolo Marka Pola a pokusů je řešit je vskutku tolik, že už dnes můžeme skoro hovořit o samostatném vědním oboru – „marcopologii“. Také knih a článků o Marko Polovi, jeho cestách a jeho *Miliónu* je nepočítaně. Jaké otázky se v souvislosti s Markem Polem a jeho pobytem v Číně vynořují nejčastěji? Pokusme se na některé z nich v této práci odpovědět.

Frontispis prvního (německého)
vydání „Knihy“ Marka Pola
(Norimberk 1477)

HISTORICKÉ POZADÍ

Mongolská říše

V prostoru dnešního Mongolska a severní Číny se v průběhu dvou tisíc let vystřídali Hunové (Siung-nu), Sienpiové, avarští Žoužani, orchonští TÜRci (Tchu-füe), Ujguři (Chuej-che), Kirgizové a další. V 10. století se zde objevují první Mongolové ze severního Mandžuska – Kitani (Čchi-tan). Ti v letech 907–1125 vytvořili říši Liao, která podlehla tunguzským Džürčenům (Nü-čen). Část Kitaniů prchla do Turkestánu, kde založili říši Kara-Kitan („Černí Kitani“), vyvrácenou v roce 1218 Čingischánem.¹

Džürčeni si založili stát Ťin (1115–1234) a v roce 1127 vyvrátili Severní Sungy (Pej Sung, 960–1127), kteří se uchýlili na jih a v Chang-čou (Lin-an) pokračovali jako Jižní Sungové (Nan Sung, 1127–1279), než je tam rozdrtili Mongoli. Džürčenská říše Ťin byla vyvrácena Mongoly v roce 1234.

Ke sjednocení Mongolů došlo za Čingischána (1206–1227). Jeho vláda se vyznačovala třemi věcmi:

- 1/ válečnými taženými proti tangutské říši Si Sia (1209 a 1227) a Chórézmu (1221);
- 2/ vojenskou organizací státu;
- 3/ rozdělením říše mezi čtyři Čingischánovy syny:
  1. Nejstarší Džöči († 1227) a jeho synové obdrželi západní Sibiř a Rusko s centrem Sarajem na Volze. Džöčiho syn Batu založil „Zlatou hordu“ a podnikl vojenské výpravy do východní a střední Evropy (Lehnice 1241, u nás se připomíná Olomouc a Hostýn).
  2. Druhému synu Džagatajovi (1227–1242) připadla Centrální Asie, západní a východní Turkestán s centrem v Kuldži.

^{1/} Ze slova Kitan je turecké, perské, ruské a řecké pojmenování „Kitaj“ pro Čínu. Přes arabštinu se v Evropě pro severní Čínu rozšířil název „Cathay“, jižní Čína byla známa jako Man-č’.

3. Třetí syn Ögedaj (1229–1241) se stal Čingischánovým nástupcem v západním Mongolsku se sídlem v Karakorumu. Za něho byla v roce 1234 vyvrácena džürčenská říše Ťin, a tím obsazena severní polovina Číny. Jeho následovníkem byl krátkodobě panující Gүjүk (1246–1248).

4. Čtvrtý syn Toluj (1228) získal východní Mongolsko. Jeho prvorozený syn Möngke (1251–1259/1260) vládl ještě v Karakorumu a zahájil obsazování severní Číny. Jeho bratr Hүle-gү (1258–1265) se stal ílchánem v Tabrízu v Persii. Ílchánové přijali v roce 1295 islám a přestali uznávat všemongolské chány, kteří byli buddhisté. Tím došlo k rozpadu světové Mongolské říše.

Möngkeho a Hүle-gүho bratr Chubilaj (1260–1294) opanoval celou Čínu. V roce 1267 přenesl hlavní město z Karakorumu do Šang-tu („Horní hlavní město“, asi 270 km severně od Pekingu; Polovo bájné „Xanadu“) a posléze do Ta-tu (Peking), pojmenovaného Chánbalik („Město chánovo“). V letech 1275 a 1281 podnikl dvě neúspěšné výpravy proti Japonsku, v roce 1279 vyvrátil dynastii Jižních Sungů v Chang-čou (Quinsai/Sing-caj), v roce 1287 si učinil Barmu protektorátem. V roce 1294 ve věku 79 let umírá. Předurčený následník trůnu, epileptický Činkim zemřel dříve.

Po Chubilajovi nastoupil jeho vnuk Temür (1295–1307) a další mongolští panovníci dynastie Jüan (1260–1368): Haišan (1307/8–1311), Ajurparibhadra (1311/12–1320), Suddhipala (1320/21–1323), Jäsuntemür (1324/25–1328), Togh Temür (1328, abdikoval), Kušala (1329), znovu Togh Temür (1328–1332), Irinčinbal (1332) a Togh-an Temür (1333–1368), který z Ta-tu před nastupujícími Mingy uprchl († 1370).

Chubilajchán (podle císařských podobizen dynastie Jüan)

Polové

Někdy v 50. letech 13. století přišli dva bratři Polové, Nicolò a Maffeo, na cařihradský trh, odkud pak podnikli obchodní cestu do zemí ovládaných Mongoly. Ve východní Asii pobývali celkem dvakrát.

Poprvé v letech 1254–1269, kdy obchodovali v Byzanci, která patřila Benátkám. Odtud se dostali do Bucháry, kde se připojili k poselstvu perského ílchána Hülegüho (1217–1265), mířícímu z Persie do Chánbaliku k velkochánu Chubilajovi, a v jeho družině pokračovali přes Samarkand, Tchien-šan, Urumči do Šang-tu. V Číně pobýli celkem dva roky (1265–1266).

Byli vlídně přijati chánem Chubilajem, který se jich vyptával na poměry v Evropě. V roce 1266 se s mnoha dary a listem pro papeže Klementa IV. (1265–1268), ve kterém Chubilaj papeže žádal o vyslání misionářů, kteří by „dovedli uctívacím model a lidem jiných věř v diskusi dokázat, že modly, které uctívají v domech a ke kterým se modlí, jsou dílem ďábelským, a dovedli je jasně a logicky přesvědčit, že křesťanství je lepší než jejich víra“, se vydali jako vyslanci chána Chubilaje na zpáteční cestu. Svůj úkol však nemohli splnit, protože církev byla po smrti Klementa IV. tři roky bez papeže, než byl v roce 1271 papežem zvolen Theobaldo Visconti z Piacenzy jako Řehoř X. (1271–1276).

Podruhé se vydali na Východ v letech 1271–1295 a vzali s sebou Nicolòva sedmnáctiletého syna Marka (1254–1324). V Akkonu přijali listy pro Velkého chána a v doprovodu dvou mnichů se ubírali do Malé Arménie. Oba mniši družinu v Arménii opustili z obavy před válkou, kterou na Předním východě právě rozpoutal egyptský sultán Bajbars. Ale tři Polové pokračovali v cestě Svatou zemí, Sýrií, Malou Asií (Lajazzo/Ayas), Arménií, Kurdistánem, Mezopotámií (Bagdád, Basra) do Hormuzu. Odtud pak na sever přes Balch a Badachšán v Afghánistánu, severně kolem Pamíru a dále přes Kášgar, Tarimskou pánev, Járkend, Chotan, po jižní větvi „Hedvábné cesty“, Lobnúr, Tun-chuang, Kan-čou (zde se jeden rok zdrželi a možná navštívili Karakorum v Mongolsku?) a podél Čínské zdi (kterou však nikde nepřekročili) do Šang-tu a nakonec do Chánbaliku. Cesta do Číny jim trvala čtyři roky a pobyt ve vlastní Číně sedmáct let (1275–1292).

Marco Polo v Číně (1275–1292)

Mladý Marko si brzy po příchodu získává Chubilajovu přízeň, osvojil si postupně řeč a stal se jedním z nejbližších a nejvlivnějších chánových spolupracovníků. Chán ho záhy také pověřoval důležitými státními úkoly: sloužil jako inspektor daní, správce města a provincie, vyslanec k perskému ílchánovi atd.

V Chubilajových službách uskutečnil také řadu služebních cest po zemi, kdy měl možnost dopodrobna se seznámit s lidem a jeho životem.

První cesta vedla na jihozápad do provincií Šan-si, Šen-si, S'-čchuan, Jün-nan a do nejsevernějších oblastí Barmy (království Mien).

Druhá cesta na jihovýchod po Císařském kanálu do Jang-čou (1282–1284), Chang-čou a Čchüan-čou (Zajtún).

Třetí cesta na západ k mostu přes řeku Jung-ting-che.²

Čtvrtá cesta na jih do Čampy, Vietnamu/Annamu a snad i do Indie (?).

Pátá, zpáteční cesta (v roce 1292) směřovala z Čchüan-čou, podél Koromandélského pobřeží Indie a Hormuz do Benátek (1295).

Nejdůležitější z těchto cest pro poznání země, jejího lidu, jeho mravů atd. jsou dvě:

1/ Na jihovýchod: Chánbalik, Císařský kanál, Jang-čou na řece Jang-c'-ťiang. V Jang-čou setrvá tři roky (1282–1284) v úřadu správce města a provincie. Odtud dál pokračuje do Chang-čou, do roku 1279 sídelního města Jižních Sungů, a v provincii Fu-ťien do města Čchüan-čou (Zajtún).

2/ Na jihozápad: Chánbalik, Čcheng-tu, S'-čchuan, okraj východního Tibetu, horní Barma a zpět.

V roce 1292 obdrželi Polové dlouho odmítaný souhlas k návratu. Při té příležitosti byl Markovi svěřen doprovod mongolské

2/ Pulchanchymet (Pulisangan). Název mostu přes řeku Chun-che (též Lu-kou-che, Jung-ting-che nebo Sang-kan-che) odvozen z perského Pul-i sangín, „Kamenný most“ a jméno přeneseno i na řeku, která se nazývala též Sang-kan. Byl vybudován v letech 1189–1194, později zbořen a nahrazen jiným. Nyní se nazývá Lu-kou-čchiao a v evropské literatuře je znám jako Most Marka Pola. Zde 7. července 1937 došlo k první srážce japonských a čínských vojsk, již byla zahájena čínsko-japonská válka (1937–1945).

princezny Kokečín, která se měla provdat za perského ílchána Argúna v Tabrízu. Jejich zpáteční cesta do Evropy na třinácti lodích vedla z Čchüan-čou, podél vietnamských břehů, okolo Singapurů, severní Sumatry (kde se pět měsíců zdrželi), Nikobary, Andamany, přes Cejlon, Malabárské pobřeží Indie a Hormuz. Zde pobýli Polové devět měsíců na dvoře Gajchátua (1291–1295), bratra a nástupce Argúnova, který zemřel již v roce 1291. Ílchán Gajchátu určil princeznu Kokečín za ženu Argúnovu synovi Gházánovi, pozdějšímu ílchánovi Persie (1295–1304). V Hormuzu je v roce 1294 také zastihla zpráva o Chubilajově smrti.

Pak pokračovali bez přerušení ve své cestě přes Persii a Arménii do Trapezuntu (Trabzon) a dále lodí přes Černé moře, Cařihrad, ostrov Negropont v Řecku (Chalkida) do Benátek, kam dorazili po čtyřech letech putování v roce 1295.

Po návratu do Benátek (1295–1324)

Po návratu do Benátek byl Marco Polo v námořní bitvě mezi Benátkami a Janovem, dlouholetými rivaly v boji o nadvládu nad Středozezemním mořem, raněn a zajat.

Podle Gianbatisty Ramusia (1485–1557) byl Marco krátce po návratu zajat Janovany v bitvě u Curzoly (Korčula, 7. září 1298). L. F. Benedetto však toto tvrzení odmítá a uvádí, že Marco byl zajat při srážce, k níž došlo mezi ozbrojenými obchodními loděmi Janovských a Benátských u Lajazza v Malé Asii již v roce 1296. Opírá se přitom o údaj Jacopa d' Aquis (1289–1334) v jeho kronice *Imago Mundi*. V roce 1296 mělo dojít u Lajazza v Kilíkii k bitvě, kde se srazilo 15 janovských galejí s 25 benátskými, jedné z nichž velel Marco Polo. „Marchus Benátský“, řečený Milión, byl v bitvě raněn a zajat. V Janově byl vsazen do vězení a držen tam až do srpna 1299. Zbytek života – dvacetpět let – prožil v Benátkách až do své smrti dne 8. ledna 1324.

O rodině Polů po jejich návratu do Benátek podává svědectví Gianbattista Ramusio (1485–1557) v Předmluvě k 1. vydání II. svazku svých *Navigazioni e Viaggi* z roku 1559:

„Tito tři šlechtici, když po tolika letech zdaleka přibýli do vlasti, nebyli poznáni nikým ze svých příbuzných, kteřížto s ur-

OBSAH

Předmluva - - - - -	7
I. JAK SE ČÍŇANÉ POJMENOVÁVAJÍ - - - - -	11
Tři poznámky úvodem - - - - -	13
Pohled do historie - - - - -	14
Postup při dávání osobních jmen - - - - -	15
Příklady výběru a dávání osobních jmen - - - - -	15
Vysvětlivka - - - - -	16
Překládání čínských rodových jmen do češtiny - - - - -	17
Jména cizinců v čínských prepisech - - - - -	18
II. I-ŤING A JEHO CESTA DO ZEMÍ JIŽNÍHO MOŘE	
A DO INDIE (671–695) - - - - -	21
Úvod - - - - -	23
Tabulky relevantních dynastií v Číně a Indii - - - - -	23
Vznik a šíření buddhismu - - - - -	25
Stykové cesty mezi Indií a Čínou - - - - -	25
První buddhističtí věrozvěsti v Číně - - - - -	26
Situace v Číně po pádu dynastie Chan - - - - -	28
Čínští buddhističtí poutníci za svatými knihami do Indie – předchůdci I-ťingovi - - - - -	30
Trasy, po kterých se poutníci ubírali do Indie za získáním svatých písem - - - - -	30
Buddhističtí poutníci za hledáním a získáním svatých písem – epocha dynastií Východních Chanů až Tchangů (1.–8. stol.) - - - - -	32
Fa-sien a jeho cesta do Indie po souši a návrat do Číny po moři v letech 399–412 - - - - -	34
Stručně o situaci v tehdejší severní Indii - - - - -	36
Cestovatelé do Indie v době Tří říší (220–589) a Jižních a Severních dynastií (386–591) - - - - -	39
Süan-cangova epochální cesta do Indie v letech 629–645 - - - - -	43
Süan-cangovi pokračovatelé - - - - -	46

I-ťing a jeho plavba do jižního moře a do Indie a zpět	
v letech 671–695	48
Mladá léta	48
Plavba do Jižního moře a do Indie a tamní pobyt	49
Popis některých navštívených míst v Jižním moři	52
Návrat do Číny a smrt	54

III. PŘÍBĚH KNĚZE JANA

(Hledání spojení proti Saracénům)	55
-----------------------------------	----

IV. MARCO POLO V ČÍNĚ BYL!

Úvodem	69
Historické pozadí	72
Mongolská říše	72
Polové	74
Marco Polo v Číně (1275–1292)	75
Po návratu do Benátek (1295–1324)	76
Genealogie rodu Polů	79
Polův <i>Milión</i>	80
Původní rukopis <i>Miliónu</i>	81
První opisy a překlady (14. století)	82
První tisky <i>Miliónu</i> (15.–17. století)	82
Moderní edice (19.–20. století)	83
Celkové zhodnocení	85
České překlady Polova <i>Miliónu</i>	87
Staročeský překlad	87
Novočeské překlady a vydání	88
Převyprávění a románové zpracování	90
Románové zpracování <i>Miliónu</i> připravili:	90

V. VĚROHODNOST POLOVY RELACE O ČÍNĚ

Polova zpráva o Číně	93
Pět důvodů pro tvrzení, že Marco Polo v Číně nemohl být	94
Šest důkazů o tom, že Marco Polo v Číně skutečně byl	96
Významnější dobové postavy zmíněné v Polově <i>Miliónu</i>	98
Historické události	103
1262 – Potlačení Li Tchanovy vzpoury	103
1275 – Vybití obyvatelstva města Čchang-čou	104
1276–1279 – Vyvrácení Jižních Sungů	105
1277 – Bitva u Jung-čchangu	108
1281 – Druhá výprava proti Japonsku	110
1282 – Atentát na kancléře Ahmeda	112

K postavě místopředsedy tajné rady Bola - - - - -	116
1287 – Potlačení vzpoury prince Nojana - - - - -	117

VI. CHINA ILLUSTRATA

(„Čína v obrazech“ P. Athanasia Kirchera, S.J., 1667) - - - - -	121
Život a dílo - - - - -	123
<i>China Illustrata</i> - - - - -	125
Obsah textové a ilustrační části - - - - -	126
Část první. Výklad syrsko-čínskému monumentu (s. 1–45) - - - - -	127
Část druhá. O různých cestách podniknutých do Číny (s. 46–128) - - - - -	128
Část třetí. O modlářství a jeho postupném pronikání ze západu nejdříve do Persie a Indie a odtamtud do nejuvzdálenějších končin východu – do Tartarska, Číny a Japonska (s. 129–163) - - - - -	135
Část čtvrtá. Čína ilustrovaná kuriozními divy její přírody a umění (s. 164–211) - - - - -	137
Část pátá. O stavitelství a jiných technických dovednostech Číňanů (s. 212–224) - - - - -	139
Část šestá. O písemnictví Číňanů (s. 225–236) - - - - -	139

VII. FRANÇOIS NOËL (FRANCISCUS NATALIS)

<i>PHILOSOPHIA SINICA</i> - - - - -	143
Příchod křesťanství do Číny (stručný přehled) - - - - -	145
Průkopníci katolických misí v Číně - - - - -	145
Epocha francouzských jezuitských páterů - - - - -	150
Belgičan François Noël (1651–1729) - - - - -	155
„Čínské rity“ – spor mezi Římem a Pekingem - - - - -	156
<i>Philosophia Sinica</i> – struktura díla - - - - -	157
Sylabus - - - - -	158

VIII. „ČERVENÝ MANIFEST“ CÍSAŘE KCHANG-SI

Z ROKU 1716 A ČECHY - - - - -	163
Úvod - - - - -	165
Pronikání evropanů do Číny - - - - -	168
Spor o čínské rity - - - - -	169
Podstata sporu - - - - -	171
List císaře Kchang-si z 31. října 1716 (formát, text, překlad) - - - - -	175
Osudy císařova listu v Evropě - - - - -	180
Osud císařova listu v Čechách - - - - -	186

IX. NIKITA JAKOVLEVIČ (IAKINF) BIČURIN, „OTEK RUSKÉ SINOLOGIE“ - - - - -	193
X. ARCHIMANDRITA PALLADIJ KAFAROV	
(Z letopisů Ruské duchovní mise v Peking) - - - - -	205
Stručně o počátcích rusko-čínských styků - - - - -	207
Zřízení Ruské duchovní mise v Peking a její poslání - - - -	210
Počáteční období působení Ruské duchovní mise v Peking (léta 1715–1807) - - - - -	213
Od Bičurina po Kafarova - - - - -	215
Život a dílo Palladije Kafarova - - - - -	218
Literatura - - - - -	225
Dodatek ke druhé kapitole:	
I-ťingovo literární a překladatelské dílo - - - - -	246
První dodatek k páté kapitole: práce Athanasia Kirchera - - - -	253
Druhý dodatek k páté kapitole - - - - -	256
První dodatek k šesté kapitole - - - - -	258
Druhý dodatek k šesté kapitole:	
Sylabus díla <i>Philosophia Sinica</i> Françoise Noëla - - - - -	262
Dodatek k deváté kapitole:	
Bibliografie prací Palladije Kafarova - - - - -	268
Ediční poznámka - - - - -	271